

Оригинални научни рад

УДК 811.163.41'373.21

Примљен: 4. марта 2021.

Прихваћен: 22. март 2021.

<https://doi.org/10.46630/phm.13.2021.42>

Сандра Г. Савић¹

Институт за српски језик САНУ²

НАЗИВИ БИЉАКА У МИКРОТОПОНИМИЈИ БУЦАКА – СЕМАНТИЧКО-ТВОРБЕНИ АСПЕКТ

У раду се са семантичко-творбеног аспекта анализирају микротопними који су изведени од назива биљака, односно лексеме које су мотивисане фитонимом. Грађа броји око 360 (од укупно 3170) микротопонима који су ексерцирани из *Микротопонимије Буцака* Ј. Динића. Циљ рада је да се укаже на функцију коју имају фитоними приликом именовања локалитета, али и да се утврди заступљеност појединих творбених модела.

Кључне речи: Буцак, микротопними, фитоними, семантичка анализа, творбена анализа

1. Увод

Буцак је старопланинска, погранична област источне Србије.³ Смештена је у изворишном сливу Трговишког Тимока, испод Миџора и Бабиног зуба. Административни центар ове области јесте варошица Кална. Посматрана област простира се на истоку до гребена Старе планине, односно до државне границе према Бугарској, на југу до развођа између Тимока и Нишаве, на западу до развођа Трговишког и Сврљешког Тимока, и на северу до развођа између Репушничке и Габровничке реке (DINIĆ 2015: 91).

Предмет овог рада су микротопними који су изведени од назива биљака, односно они микротопними који су мотивисани фитоними-

---

1 sandrasavic0302@gmail.com

2 Овај рад финансирао је Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије према Уговору број 451-03-9/2021-14 од 14. 01. 2021. године, који је склопљен са Институтом за српски језик САНУ.

3 Даћемо списак села која припадају области са навођењем скраћеница које смо користили у овом прилогу: Алдина Река АЛ, Балта Бериловац ББ, Вртовац Вр, Габровница Гб, Иново Ин, Јаловик Извор ЈИ, Јања Ј, Кална Кл, Равно Бучје РБ, Стањинац Ст, Татрасница Тт, Ђуштица Ђш, Црни Врх ЦВ, Шести Габар ШГ.

ма.⁴ Грађа за овај рад ексцерпирана је из *Микротопонимије Буџака*.⁵ Од укупно 3170 микротопонима забележених на терену Буџака, око 360 је оних у чијем имену се јавља назив биљке. Наш циљ је да топониме у чијој основи се налази фитоним анализирамо са семантичког и творбеног аспекта. Настојимо открити функцију коју фитоними имају у именовању локалитета, али и да утврдимо заступљеност одређених творбених модела.

Човек је исконски везан за биљни свет, што потврђују и називи земљишта које је он насељавао, али и именовао називима мотивисаним фитонимима. Земљиште је на тај начин маркирано присуством или одсуством растиња, али је најчешћи повод за стварање топонима фитонимског порекла постојање неке од биљних врста на означеном терену (VELJKOVIĆ 1996: 87).

Топоними у чијој основи се налази фитоним врше информативну функцију, иако она с временом може остати само историјска (када се име задржи и поред чињенице да се променио садржај природе по коме је нешто именовано). На тај начин омогућавају вербалну комуникацију у процесу организације рада у пољу. Биљни покривач је битан део простора, наметнут је оку, маркира простор, а неретко је настао и човековом делатношћу (BOGDANOVIĆ 2005: 72). Топоними фитонимског порекла могу представљати драгоцен извор података у историјском развоју језика на неком подручју (VELJKOVIĆ 1996: 87).

2. Семантичка анализа

Због поливалентног карактера и функције биљке у простору, као и у животу човека, неједнак је удео биљака у именовању простора (BOGDANOVIĆ 2005: 72). Издвојене микротопониме фитонимског порекла семантички ћемо разврстати по моделу који је применио Н. Богдановић у *Микротопонимији Сврљига* (BOGDANOVIĆ 2005: 72) на следеће групе:

4 Потребно је разликовати термине фитоним и фитонимом мотивисана реч. „Под фитонимима ћемо подразумевати сваку лексему којом се именује нека реалија биљног света (јединка, делови биљке, плод), а под фитонимима мотивисаним речима лексеме које се изводе од фитонима, али њихов денотат више није реалија биљног света, већ неки производ или каква друга реалност у чијем се имену може препознати фитонимска основа” (BOGDANOVIĆ 2004: 5). Основни утисак који се тада намеће јесте да се цела деривација може посматрати као настајање концентричних кругова, при чему се веза са фитонимом смањује идући од центра ка периферији, премда све остаје у сфери фитонима (BOGDANOVIĆ 2004: 8).

5 Ј. Динић. *Микротопонимија Буџака*, Ономатолошки прилози XXIV. Београд: Српска академија наука и уметности, Одељење језика и књижевности, Одбор за ономастику, 2015, стр. 91–193.

- 1) дрвеће: а) шумско, б) родно (или воће);
- 2) шибље: а) шумско, б) украсно и лековито;
- 3) житарице;
- 4) поврће, воће, индустријско биље;
- 5) трава;
- 6) општи називи растиња.

1. а. Шумско дрвеће:

Бреза (*Betula*):⁶ Бреза АР Ћш ЦВ,⁷ Брезје АР РБ, Брезовик Ћш; Брезова река Тт, Брезовичка чука Ћш; Кладанац у Брезје АР.

Брест (*Ulmus*): Бресје ЈИ Кл ШГ, Бресничје Ћш; Јаруга бресје ЈИ; Миро на Бресје Кл.⁸ Будући да се ради о вишегодишњим биљкама, трајнијег живота на тлу, онда и само тле добија назив од те биљке у топономастичком смислу. На тај начин настају микропоними фитонимског порекла који су често истоветни са називом за биљну заједницу: Бресје, Дубје, Гложје...(BOGDANOVIĆ 1998: 36).

Буква (*Fagus*): Бука ШГ, Буковата РБ ЦВ, Бучје Кл Ћш;⁹ Буковши поток Ст, Две буће Гб Тт, Јанкова бука ЦВ, Милојино бучје Кл, Равно бучје РБ, Равнобучка река Ј РБ, Равнобучћи пут Ј, Тисина бука Ј.

Врба (*Salix*): Врба Кл, Врбак ББ Тт ЦВ, Врбељ ББ Вр, Врбице Вр, Врбје Ј; Врбилова падина АР, Врбилов рт АР, Ђоргова врба РБ.

Глог (*Crateagus*): Гложје Ин ЈИ Кл ЦВ; Баново гложје ЈИ.

Гора (*Silva*): Горица Ст.¹⁰

Горун (*Cerrus*): Горунак Кл, Горуњак ШГ, Горуње Вр Ст Ћш; Горун нов дел ЈИ Ст Ћш, Горун нов дол ЈИ, Горун нов Рт Тт.

Граб (*Carpinus*): Габрак Кл ЦВ, Габър Ст Ћш ЦВ ШГ; Габравничка река Гб Тт, Габравничко брдо Кл, Габравничћи мос Кл, Габърска река Ћш, Габърши поток Ћш, Шестигабарска река ШГ.¹¹

Граница (*Quercus pubescens*): Граница Гб.

Дрен (*Cornus*): Дрен Гб, Дренчић Тт, Дрење АР Вр Ст Тт Ћш;

6 Латински називи навођени су према: Драгутин Симоновић. *Ботанички речник*. Београд: САНУ, 1959.

7 Из техничких разлога уместо ознаке експираторног акцента биће болдиран акцен-товани глас.

8 У основи ових микропонима, иако је у питању различита творбена структура, налази се фитоним брест са својим дијалекатским обликом брес (ŽUGIĆ 2014: 61).

9 С обзиром на то да је у питању назив кладенца, може бити да је у основи овог топонима глагол бучити. Н. Богдановић за одредницу бучје наводи два значења: 1. Букова шума, буковик, млада букова шума; 2. Место где бучи вода, водопад (2008а: 16).

10 Топоним Горица од фитонима гора латинског назива *Silva* налазимо и код Д. Вељковић (1996: 89).

11 У *Тимочком дијалекатском речнику* Ј. Динића овај фитоним налази се под одредницом габър са значењем 'листопадно дрво из фам. *Betulaceae*, крошње густе, а дебла већином засуканог и ожљебљеног' (2008: 92).

Горње Дрење Вр, Дољње Дрење Вр, Дренова глава ББ Вр Ст Ђш, Дренов дол ШГ, Дренов рт Гб, Дреновџи дол ББ Ђш, Дреновџи пут ББ, Дрењанџи дел АР, Дрењанџи дол АР; Кладанац поди Дрен Гб; Кладанац у Дренову главу ББ.

Дуб: Дубарак РБ, Дубари Тт, Дубје Ђш, ЦВ, Дубравица Ст Ђш, Дубџк Ђш, Дупје АР.¹²

Јавор (Acer): Јавор АР ББ Вр ЈИ Ј Ст ШГ; Јаворска река ЦВ, Јаворџи дел ЈИ, Јаворџи дол ББ Вр Ин ЈИ Ј Тт.

Јасен (Fraxinus): Јасен АР Ст, Јасење Тт Ђш; Јесенџи дол ЦВ.

Јасика (Populus tremula): Јесичје Ђш.¹³

Јела (Abies): Јелашје Ин, Јеличевац ЈИ, Јеловац Вр Ин, Јеловик Ђш; Јелова пољана ЦВ, Јелов дол АР Ј РБ ЦВ, Јелов рт АР Ј РБ ЦВ, Јеловско лице РБ, Јеловачџи дол Вр.

Кун (Acer campestre): Клн Гб ЈИ Ј Тт Ђш; Нади клн Кл; Кладанац у Клн Гб.¹⁴

Леска (Corylus): Лескова ЦВ, Лесковац ББ, Лешје ЈИ РБ ШГ,¹⁵ Лештак Кл РБ Тт; Лескова зараван ЦВ, Лесков рт Тт, Лешјански поток ШГ, Лешјанско врело ШГ, Лешџи камен РБ ЦВ.

Липа (Tilia): Липак ББ; Висока липа Тт, Горњи липак ЈИ, Липова глава Ђш, Липов дел Ђш, Липов рт РБ, Липовџи дол Ђш, Липџи поток ЦВ; Кладанац у липову главу Ђш.

Топола (Populus alba): Беле тополе Кл.

Трепетлика (Isatis tinctoria): Трепетличје Тт, Трепетљак Ст; Трепетљачка падина Тт, Трепетљачџи рт ТТ.¹⁶

Цер (Quercus cerris): Цер Ст Ђш, Церак Гб, Церачје ШГ, Церје ББ Кл; Андрејин церак Ј, Церова бара ЦВ, Церова глава ШГ, Церова чука Кл ШГ, Церов дол Кл ШГ, Церов рт Кл ШГ; Поди церје Кл.

1. б. Родно дрвеће:

Вишња (Prunus cerasus): Вишњина падина Кл.

Дуд (Morus): Дудово ЈИ.¹⁷

12 Иако се општи назив за храст – дуб скоро изгубио, постоје деривати који се често срећу у микротопонимији, попут Дубрава (BOGDANOVIĆ 2008b: 17). На простору југоисточне Србије дуб је «стари дебео храст» (BOGDANOVIĆ 2008a: 453).

13 Микротопоним Јесичје налазимо у карашевској топонимији (RADAN 2015: 173).

14 Дрво кун, које припада роду јавора (ŽUGIĆ 2014: 62), забележено је у свом дијалектаском облику са вокланим л.

15 На простору југоисточне Србије апелативима лешје, лештак и лескар именује се «лесков шумарак» (BOGDANOVIĆ 2008a: 462).

16 Претпостављамо да су наведени топонима мотивисани фитонимом трепетлика «листопадно и до 35 метара високо дрво глатке коре, листовна на дугој дршци који и при најмањем поветарцу трепере, јасика, трепетљика» (DINIĆ 2008: 819).

17 За разлику од већине воћа где се за назив плода користи иста реч као и за назив по-

Дуња (*Cydonia oblonga*): Дуњи дел Ђш, Дуњин дол РБ, Дуњуделс-
ћи дол Ђш, Дуњуделсћи кладанац Ђш, Дуњуделсћи пут Ђш.

Јабука (*Malus pumila*): Јабучје ЦВ; Јаблчанска воденица Гб, Ја-
блчко врело Ђш, Јаблчко равниште Ђш ЦВ, Јаблчћи дол Гб, Јаблчћи рт
Гб, Јаблчћи пут Ђш, Крива јабука ББ; Поток Јаблчко равниште Ђш; Кла-
данац у Јаблчћи рт Гб, Пут за Јаблчко равниште Ђш, Стаза Ђуштица –
Јаблчко равниште Ђш.¹⁸

Крушка (*Pirus communis*): Крушак АР, Крушје Ст Ђш, Крушка
Тт; Блага круша АР, Будинћине крушће Ј, Две крушће Гб Тт, Жаркова
круша Ђш ШГ, Крушансћи дол ШГ Крушовита падина АР, Крушовска
река Кл Ст, Олђина круша Гб, Попова круша Вр, Рица круша ЦВ, Старе
крушће Кл, Три круше ЦВ.¹⁹

Кисељка (*Malus silvestris*): Ђисалка РБ²⁰.

Орах (*Juglans*): Орашје ББ Ј, Орешак РБ; Лилин ореј РБ, Ореова
падина РБ; Поди ореси ЈИ.

Присад (*Pirus communis*): Присадје ББ.²¹

Сланопаца (*Pirus amygdaliformis*): Сланопаца АР.²²

Слива (*Prunus*): Слива Гб, Сливице Вр Ст; Сретенов сливак ЈИ.²³

Трешња (*Prunus avium*): Црешња Тт.

Урма (*Phoenix dactylifera*): Урма Ст.²⁴

врћа, воћа или родног дрвета (диња – диња), дрво дуд има плод који се назива дудинка
(BOGDANOVIĆ 2008: 16).

18 За деривате са основом јабука рекло би се да су мотивисани значењем које се односи
на воћну јединку *Malus pumila*, те да се таквим дериватима именују места попут Јабучар,
Јабучје, Јабучњак, „која на неки начин карактеришу калеме питоме или стабла дивље
јабуке” (ЈОЏИЋ 2016: 35).

19 У грађи је забележен и назив Чуклија РБ који на простору југоисточне Србије
означава «врсту крушке» (DINIĆ 2008: 897).

20 Претпостављамо да назив овог микропонима потиче од 'сорте дивље јабуке
киселог укуса' (*Malus silvestris*) у народу позната као кисељка (уп. ŽUGIĆ 2014: 63). У
лексеми ћисалка уочавамо тимочко-лужничку палатализацију која је карактеристична
за овај крај, где к и г испред е и и или иза ј, љ, њ прелазе у ћ и ђ.

21 На простору југоисточне Србије присад означава «калемљену садницу воћке»
(DINIĆ 2008: 675), као и «калемљену крушку крупнијих плодова» (ĆIRIĆ 2018: 823). Ми-
кропониме који у свом називу садрже овај фитоним налазимо и у другим областима,
нпр. у Понишављу и Поморављу (Присадје, Присађе; Марков присад) (уп. ĆIRIĆ 2004:
20).

22 Сланопаца (*Pirus amygdaliformis*) је врста дивље крушке чији плодови сазревају ка-
сно у јесен са појавом слане (DINIĆ 2008: 765, ĆIRIĆ 2018: 958).

23 Од основе слив- изведен је велики број топографских назива што говори о значају
шљиве у животу нашег народа (ЈОЏИЋ 2016: 35, 36).

24 Урму, као и топоним настао онимизацијом, Љ. Ђирић посматра као фитоним који
означава биљке које се овде не очекују, истичући да највећи број топонима „има за мо-
тивну реч фитоним који означава биљку која успева у географском поднебљу ове обла-

Како наводи Н. Јошић, у ономастикону српског језика не појављују се све лексеме из лексичко-семантичке групе врсте воћа. У таквом ономастикону неке лексеме имају важнију улогу (попут јабуке, крушке, шљиве), а неке мање важну (дуња, трешња). Неке од лексема посведочене су спорадично (вишња, бресква), док се остале лексеме у ономастичком систему не јављају као основинске лексеме (бадем, кајсија, мушмула). „Овакво стање опет је показатељ да су се лексеме које означавају важније воћке код Срба снажније и чвршће уткале у наш ономастички (посебно топономастички) систем” (ЈОШИЋ 2016: 34).

2. а. Шумско шибље:

Багрем (*Robinia pseudacacia*): Глишин багрењак ЈИ.

Баз / бџз (*Sambucus nigra*): Базак Вр; Базова падина РБ, Базова река Тт, Базова Река Тт, Базовичка воденица Ст, Базовичко врело ЈИ, Базов рт РБ.²⁵

Ива (*Salix helix*): Иворје ЈИ Кл;²⁶ Ива чука ШГ, Ивино крајиште АР, Ивова чука ШГ.

Трн (*Sprina*): Слободаново трње Ј, Трновин петак АР, Трновши трап ЦВ.

Шибље (*Viburnum*): Шибљанска река Тт, Шибљанше воденице Тт, Шибљанши рт Тт.

Штир (*Amaranthus*): Штирица / Штрица АР.²⁷

2. б. Украсно и лековито шибље:

Боровница (*Vaccinium myrtillus*): Пут боровнице ЦВ.

Купина (*Rubus fruticosus*): Купинов дел ЦВ, Купинов дол ЦВ, Купинов трап ЦВ.

Лоза (*Vitis vinifera*): Лозиње АР, Лозиште ББ Тт, Лозје Ст;²⁸ Лозанска падина Тт, Пазино лозје Кл.

Малина (*Rubus idaeus*): Малиње Ј ЦВ.

3. Житарице:

Овас (*Avena sativa*): Овсиште Гб.

Просо (*Panicum miliaceum*): Просиште Гб.²⁹

сти” (2004: 23).

25 Називи ових микропонима мотивисани су дијалекатском лексемом баз чији је синоним биљка зова (ŽUGIĆ 2014: 60).

26 Микропониме који су свом саставу имају фитоним иворје < ива налазимо и у Ономастици Заглавка: Иворје, Големо Иворје, Велико Иворје (DINIĆ 2004: 71).

27 Фитоним штир познат је и у микропонимији других области, нпр. у Рађевини (уп. PETROVIĆ-SAVIĆ 2017: 573).

28 «Место под виноградом, виноград» (BOGDANOVIĆ 2008a: 463).

29 Микропониме обједињене у овој семантичкој групи карактерише то да већина њих означава место на коме се нешто сејало и где је нешто расло (PETROVIĆ SAVIĆ 2017: 575), о чему сведочи и суфикс -иште.

4. Поврће, воће, индустријско биље:

Боб (*Vicia faba*): Бобовиште АР, Вр, ЈИ.

Диња (*Cucumis melo*): Дињица АР.

Кромпир (*Solanum tuberosum*): Компириште Тт.³⁰

Конопља (*Cannabis sativa*): Банчичко конопљиште Кл, Влајино конопљиште Тт, Конопљишћи дол ЦВ, Лозанђино конопљиште Ј, Тодорино конопљиште Гб.³¹

Лећа (*Ervum lens*): Попова лећија ЦВ, Прилепска лећија ЦВ, Станкова лећија ЦВ.³²

Репа (*Brassica rapa*): Репавиште АР Тт; Репљанска црква ЦВ.

5. Трава:

Здравац (*Beognia*): Здравчевица ЈИ; Здравча падина Тт, Здравчин камен ЈИ Ст.

Коприва (*Urtica dioica*): Копривак Тт.

Маховина (*Bryophyta*): Моковиње АР.³³

Папрат (*Preridium aquilium*): Папратљиворница Тт, Папретољина АР; Папратљива валуга Тт, Папратна падина Гб Тт, Папратска валуга Тт, Папретска пољана РБ.

Ракита (*Salix caprea*): Рећитска река Цв, Рећитсћи кладанац Цв.

Репух (*Tussilago petasites*): Репушак Тт Ћш ЦВ;³⁴ Репушачка река ЦВ, Репушачћи дол Тт.

Росуља (*Agrostis*): Росуља АР ББ ЈИ РБ Тт Ћш ШГ; Кладанац у Росуљу АР.

Садина (*Andropogon ischaemum*): Садиње Ин Кл ШГ; Садињарсћи поток ШГ; Поди Садиње ШГ.

6. Општи назив растиња:

Биље: Биљана ЦВ, Биљаница РБ ЦВ.

30 «Место где се сади или где је сађен кромпир; место где кромпир обично добро успева» (BOGDANOVIĆ 2008a: 460).

31 Називи ових микротопонима мотивисани су индустријском ратарском културом конопља која у дијалекту има лик конопље (ŽUGIĆ 2014: 102). Конопљиште се, како Н. Богдановић наводи, употребљава у значењу «место где се сеје (јер ту најбоље успева) конопља» (2008a: 460). Данас су сва ова места историсјка, бивша, али некад је то била стварност у којој је могло да се каже: „Овде нам је конопљиште, туј сејемо грснице”!

32 На основу забележених значења одреднице леча у *Тимочком дијалекатском речнику* и у *Речнику говора Лужнице*, претпостављамо да су наведени називи у вези са фитонимом лећа (сочиво).

33 У Пољаници наилазимо на облик маковиште као назив за место на коме расте маховина (уп. ZLATANOVIĆ 1998: 94).

34 У *Тимочком дијалекатском речнику* регистрована је лексема репушак са следећим значењима: 1. трајна зељаста биљка до 60 цм, ситних жутих цветова. 2. вишегодишња зељаста биљка до 1, 5 м висока. Има разгранату стабилку са крупним листовима. 3. репух, биљка по којој је село Репушница добило име (DINIĆ 2008: 726).

Дрво: Дрвја Ст; Големо дрво ШГ; На дрвја Ст.,

Трава: Каменотравица АР.

Шума: Шумљак Кл; Ђокин шумак Гб, Чедин шумак ЦВ, Шумљачки пут Кл, Шумовит рт Ђш ЦВ.

3. Структурна класификација микропонима

У овом делу рада посебну пажњу посветићемо структури микропонима који у својој основи или у неком делу двочланог и вишечланог назива имају одређени фитоним. Различити творбени модели који могу бити уочени у структури микропонима условљени су потребом именоватеља да надену посебна имена објектима и локалитетима које желе именовати. Систем назива који је створен на овај начин омогућује корисницима назива да идентификују и разликују сваки локалитет посебно (ŽUGIĆ 2014: 147).

У ексцерпираној грађи забележен је велики број једночланих топонима следећих структурних типова: неизведени топоними, изведени топоними, топономастичке сложенице.

Са творбеног аспекта нису посматрани они топографски називи који су у ствари топонимизовани апелативи. Микропоними настали овим путем, и то као најелементарнијим начином творбе, по својој структури једнаки су *nomina appellativa* (ŽUGIĆ 2014: 148). У нашој ексцерпираној грађи то су следећи примери: Бреза, Бука, Врба, Врбељ, Дрен, Клн, Крушка, Лиска, Јавор, Јасен, Расова, Росуља, Слива, Урма, Цер, Црешња.³⁵

Највећи број регистрованих једночланих микропонима настао је суфиксацијом. Привид постојања посебних суфикса у топонимији ствара велика продуктивност појединих суфикса у микропонимији, али и специфичност микропонима да од тренутка установљавања њихове структуре од стране именоватеља, у непромењеном облику трају докле год корисници назива имају потребу за њиховим коришћењем, и да се као такви преносе с генерације на генерацију (ŽUGIĆ 2014: 152–153).

Суфикс³⁶ -ово:³⁷ Дудово.

Суфикс -је: Брезје, Бресје, Брсничје, Бучје, Врбје, Горуње, Гложје, Дрвја, Дрење, Дубје, Дупје, Иворје, Јабучје, Јасење, Јелашје, Јесичје,

35 „Нема сумње да је бар неким од наведених претходила предлошко-падежна синтагма и да је до топонимизације фитонимских (а свакако и других) синтагми долазило на следећи начин. *Код букве > Буква, *Код липе > Липа, *Код јасике > Јасика и сл.” (СИСМИЛ-РЕМЕТИЋ 2000: 1375).

36 Суфикси сунавођени према азбучном реду последњег сугласника (уп. BOGDANOVIĆ 2005: 65).

37 Клајн суфикс -ово посматра као искључиво топономастички суфикс, заступљен у великом броју добро познатих, више или мање мотивисаних имена (2003: 176).

Крушје, Лешје, Лозиње, Лозје, Малиње, Моковиње, Орашје, Присадје, Садиње, Трепетличје, Церачје, Церје. Овај суфикс погодан је да се њиме творе микротопоними од именских основа, а већу продуктивност испољава у називима насталим од топономастичких апелатива. У наведеним микротопонимима овај суфикс најпре означава збирност, а тек онда локалитет (ŽUGIĆ 2014: 166). У топографском називу Моковиње суфикс се додаје на придевску основу.

Суфикс -ија: Чуклија.

Суфикс -ак / <ак: Базак, Врбак, Габрак, Горунак, Дубарак, Копривак, Крушак, Лештак, Липак, Орешак, Репушак, Церак. Деминутивна функција овог суфикса потиснута је у корист ономастичке јер овако именовани локалитети могу означавати место на коме има онога што је у самој основи назива (уп. ŽUGIĆ 2014: 164).

У топонимима типа Горуњак Н. Богдановић сматра да је у питању творба од именица колектива – горуње (2005: 103).

Суфикс -љак: Трепетљак, Шумљак.

Суфикс -џк: Дубџк.

Суфикс -ик:³⁸ Брезовик, Јеловик. Овај суфикс додаје се на придевску основу. Првенствено има месно значење, односно именује место на којем расте или је расла биљка која је у основи назива (STEVANOVIĆ 1975: 483-484), односно именује место где расту дрвенасте биљке, дакле, именице овог типа настају од фитонимске основе са формантом -ов- која означава дрвенасту биљку (MARKOVIĆ 2000: 47).

Суфикс -ка: Ћисалка.

Суфикс -ољина: Папретољина.

Суфикс: -ар/ њр:³⁹ Габър, Дубари.

Суфикс -иште: Бобовиште, Компириште, Лозиште, Овсиште, Просиште, Репавиште. Овај суфикс у нашој грађи додаје се на придевску основу (Бобовиште, Репавиште), као и на именску основу (Компириште, Лозиште, Овсиште, Просиште). Најпродуктивније значење суфикса -иште у микротопонији јесте месно, а семантичке нијансе које овај суфикс поседује условљене су најпре значењем лексичког морфема (најчешће именичког) (ŽUGIĆ 2014: 154).⁴⁰

38 За овај суфикс Клајн истиче да је разграничење од -ник нарочито проблематично и да је основна тешкоћа у томе што је врло мали број речи са завршетком -ик коме не претходи н. Даље наводи да су са именичким основама такве само речи које значе шумицу или насад дрвећа, као у буквик, борик, церик и сл. (KLAJN 2003: 85).

39 „Од имена биљака изведени су понеки називи насада односно шумица: багремар, јабучар, шљивар...” (KLAJN 2003: 46).

40 Микротопоними творени суфиксом -иште првобитно су у микротопонији Срема означавали површине засејане културама које се налазе у основи назива (уп. BOŠNJAKOVIĆ 2000: 24). Ово значење суфикса -иште потврђено је и у микротопони-

Суфикс -чић:⁴¹ Дренчић.

Суфикс -ац:⁴² Јеличевац, Јеловац, Лесковац. Овај суфикс додаје се на придевску основу. Има функцију поименичавања придева, а микро-топоними њиме образовани именују локалитете који означавају, између осталог, и место на коме расте ова биљка, истиче Р. Жугић (2014: 168).

Суфикс -ица: Биљаница,⁴³ Врбице, Горица, Граница, Дињица, Дубравица, Здравчевица, Сливице, Штирица / Штрица. У оквиру ових топографски назива издвајају се Биљаница и Здравчевица, код којих се суфикс додаје на придевску основу.

Иако је на подручју Буцака забележен незнатан број топономастичких сложеница, оне ипак омогућавају детаљнији увид у творбени систем и структуру назива изведених од фитонима. У ексцерпираној грађи то су микротопоними Каменотравица, Папратљиворница,⁴⁴ и Сланопача. За оним Сланопача Р. Жугић наводи да је настао по творбеном образцу Д + к + И, истичући на тај начин да ова топономастичка сраслица има два члана различитих функција – један има функцију идентификације (И), док је други члан диференцијални (Д). Везивање творбених чланова врши се помоћу конфикса (к), тј. спојног вокала (ŽUGIĆ 2014: 178).⁴⁵

Двочлане топономастичке синтагме представљају најпродуктивнији творбени тип на поменутом подручју. Ексцерпирану грађу поделићемо на две групе: а) примери у којем је фитоним основна реч, односно идентификациони члан двочланих микротопонима и б) примери у којима је фитоним одредбена реч, тачније диференцијални члан.

а) У оквиру прве групе издвојићемо примере у којима је идентификациони именички члан двочланих микротопонима (И) безафиксални фитоним (ŽUGIĆ 2014: 180): Беле тополе, Блага круша, Висока липа, Горело дрво, Две буће, Две крушће, Крива јаблка, Писана бука, Попова круша, Рица круша, Старе крушће, Три круше.

Творбени модел „у којима је диференцијација међу објектима

мији Буцака, где Ложиште у селу Татрасница означава «некада место под виноградима» (DINIĆ 2017: 162).

41 Суфикс -чић сложени је деминутивни суфикс и функционише као фонетска варијанта од -ић (STEVANOVIĆ 1986: 516). Најрадије се спаја с основама са завршетком -н (KLAJN 2003: 111), што наша грађа и потврђује.

42 Овај суфикс један је од најпродуктивнијих међу топонимима биљног порекла на терену Рађевине (уп. PETROVIĆ-SAVIĆ 2017: 577). За сложени суфикс -овац Клајн додаје да је веома плодан у грађењу имена насеља и градских четврти (2003: 56).

43 За значење «који је богат биљем» уп. Златановић 1998: 91.

44 Претпостављамо да су елементи овог композита придев папратљива и именица орница.

45 Веза између првог именског и другог глаголског дела успостављена је помоћу конфикса -о- (ŽUGIĆ 2014: 179).

реализована присвојним придевима од антропонима којима се исказује припадност именованог локалитета имену у основи” веома је продуктиван у микротопонимима антропонимског порекла (ŽUGIĆ 2014: 181). Како бисмо све двочлане називе који у првом делу имају придев од антропонима објединили на једном месту, наводићемо и топониме који у другом делу имају и изведенице, тј. код којих су суфиксирани „и диференцијални придевски члан и идентификациони именички члан” (ŽUGIĆ 2014: 181). У микротопонимији Буцака то су следећи примери: Андрејин церак, Будинћине круше, Влајино конопљиште, Глишин багрењак, Ђокин шумак, Ђоргова врба, Лилин ореј, Лозанћино конопљиште, Милојино бучје, Олђина круша, Пазино лозје, Слободаново трње, Сретенов сливак, Тодорино конопљиште, Чедин шумак.

Посебан творбени тип чине микротопоними код којих је идентификациони члан суфиксирана именица: Банчичко конопљиште, Горње Дрење, Горњи липак, Доље Дрење, Попова леђија, Прилепска леђија, Равно бучје, Станкова леђија.

Иако незнатно заступљен, двочлан је по структури и микротопоним у којима је и диференцијални и идентификациони члан именица. У нашој грађи именица је афиксална: Јаруга бресје.

б) Другу групу двочланих микротопонима чине они код којих се фитоним јавља у функцији диференцијалног члана. Код забележених микторопонима тог типа, као идентификациони члан издвојили су се, најчешће, географски термини (бара, дол, падина, поток, река, рт, пут и сл.): Базовичка воденица, Базовичко врело, Базов рт, Базова падина, Базова река, Базова Река, Брезова река, Буковсћи поток, Вишњина падина, Врбилова падина, Врбилов рт, Габравничко брдо, Габравничћи мос, Габравничка река, Горунов дел, Горунов дол, Горунов Рт, Дренов дол, Дренова глава, Дренов рт, Дреновсћи дол, Дреновсћи пут, Дрењансћи дел, Дрењансћи дол, Дуњин дол, Здравча падина,⁴⁶ Здравчи камен / Здравчин камен, Ива чука,⁴⁷ Ивино крајиште, Ивова чука, Јаблчанска воденица, Јаблчћи дол, Јаблчћи рт, Јаворсћи дел, Јаворсћи дол, Јелова пољана, Јелов дол, Јелов рт, Јеловско лице, Јеловачћи дол, Крушансћи дол, Крушовита падина, Крушовска река, Лесков рт, Лешјанско врело, Лешјански поток, Лешћи камен, Липов рт, Липсћи поток, Лозанска падина, Ореова падина, Папратљива валуга, Папратна падина, Папретска пољана, Расовачћи

46 У топонимији Пољанице сусрели смо се за називима Здравчи камен, Здравча глава и Здравча долина за које Златановић сматра да у свом саставу имају придев од магијске биљке здравџ (1998: 93). Топониме као што је Здравча чука Н. Богдановић сврстава у групу назива код којих је простор именован географским апелативом, а детерминисан фитонимом (2005: 76–77).

47 За овај микротопоним претпостављамо да је одредбени члан синтагме присвојни придев ивов, ивина или квалификатив ивја.

дол, Репљанска црква, Репушачка река, Репушачћи дол, Рећитска река, Рећитсћи кладанац, Садињарсћи поток, Трновин петак, Трновсћи трап, Церова бара, Церова глава, Церов дол, Церов рт, Церова чука, Црне лисће, Шибљансће воденице, Шибљанска река, Шибљансћи рт, Шумљачки пут, Шумовит рт.

Називи попут Равнобучка река, Равнобучћи пут и Шестигабарска река могли би бити сврстани у већ наведени творбени модел Д пр. + О им., где је диференцијални члан придев настао од двочланог ојконима, а идентификациони члан именица. Самим тим овде се ради о посесији.

Значајно је споменути и такозване релационе микротопониме. Наиме, то су именована настала према неком другом топониму, или апелативу, који одређују однос новог топонима према постојећем (BOGDANOVIĆ 2005: 106). У питању су предлошко-падежне конструкције: Нади клн, На дрвја, Поди ореси, Поди садиње, Поди церје, Пут боровнице. Овакве микротопониме Р. Жугић сматра формално двочланим код којих је при именовану изостављен први, идентификациони члан. У функцији диференцијалног члана налази се конструкција од предлога и именице у одговарајућем падежу (ŽUGIĆ 2014: 184).

Трочлани, односно вишечлани називи иако забележени у мањем броју, значајни су како би се и код њих утврдили одређени творбени образци. У ексцерпираној грађи следећи примери илуструју тај тип микротопонима: Кладанац у Брезје, Кладанац поди Дрен, Кладанац у Дренову главу, Кладанац у Јаблчћи рт, Кладанац у клн, Кладанац у Липову главу, Кладанац у Росуљу, Миро на Бресје, Поток Јаблчко равниште, Пут у Јаблчко равниште, Стаза Ћуштица – Јаблчко равниште. Код ових микротопонима, у већини случајева (осим у називима Поток Јаблчко равниште и Стаза Ћуштица – Јаблчко равниште), могу се уочити следећи творбени модели – код трочланих И им. + Д (им. + предлог + им.),⁴⁸ а код четворочланих И им. + предлог + Д. Будући да је диференцијални члан двочлани микротопоним, овакав образац може се проширити на следећи начин: И им. + предлог + Д пр. + им. (ŽUGIĆ 2014: 185, 187).⁴⁹

4. Закључне напомене

У раду су анализирани микротопоними фитонимског порекла на територији Буцака. Грађа броји око 360 назива који на добар начин осликавају значај биљног света приликом именована локалитета на посматраном подручју. Рад је подељен у две целине. У првом делу дата је

48 Идентификациони члан је именица (И им.), а у функцији диференцијалног члана (Д) налази се синтагма од предлога и именице у падежу (им.)

49 Идентификациони члан је именица (И им.), док је диференцијални члан по структури двочлани микротопоним од придева и именице (Д = пр. + им.) (уп. ŽUGIĆ 2014: 187).

семантичка анализа ексцерипраних топонима који су подељени у шест група: Дрвеће (шумско и родно); Шибље (шумско и украсно и лековито); Житарице; Поврће, воће и индустријско биље; Трава и Општи називи растиња. У оквиру Шумског дрвећа забележен је знатан број назива који у основи имају фитониме буква (Бука, Две буће), врба (Врба, Ђоргова врба), граб (Габрак, Габравничка река), дрен (Дрење, Горње Дрење), јела (Јеловик, Јелов дол), леска (Лесковац, Лешјанско врело), липа (Липак, Липова глава), цер (Церје, Церова чука). У семантичком пољу Родно дрвеће посебну продуктивност бележе називи са фитонимом јабука (Јабучје, Јаблчћи рт, Крива јабука) и крушка (Крушка, Две крушке). Семантичко поље Шибље доноси топографске називе попут Базова падина, Ивова чука; Лозиште. Остала семантичка поља одликују се невеликим бројем потврда, попут Овсиште; Компириште; Копривак; Чедин шумак. Најбројнија семантичка група јесте она коју смо назвали Дрвеће. У оквиру ње издвојене су подгрупе Шумско дрвеће и Родно дрвеће са великим бројем топографских назива који у свом саставу садрже фитоним (Брезје, Бука, Врбак, Гложје, Дрење, Јелова падина, Липов рт, Церова чука; Дудово, Јаблчко врело, Олђина круша, Лилин ореј).

У другом делу рада пажњу смо посветили структурној анализи забележених микротопонима у чијој основи се налази фитоним. Сакупљену грађу смо разврстали на једночлане, двочлане и вишечлане микротопониме. Посматрајући грађу на овај начин, добили смо детаљнији увид у структуру микротопонима.

Код једночланих микротопонима издвојили смо топонимизоване апелативе (Бреза, Врба, Јавор, Слива) који нису посматрани са творбеног аспекта. Значајна је и заступљеност суфикса у оквиру деривације. Велику продуктивност у топономастичкој грађи показао је суфикс -је (Брезје, Врбје, Лозје, Орашје, Церје), затим следе суфикси -ак (Врбак, Липак, Церак) и -ица (Врбице, Дињица, Сливице).

Као веома бројне издвојиле су се двочлане топономастичке синтагме, које смо поделили на оне у којима је фитоним основна реч (Андрејин церак, Горње Дрење, Ђокин шумак, Милојино бучје, Равно бучје, Станкова леђија), односно идентификациони члан двочланих микротопонима (И) и на примере у којима је фитоним одредбена реч (Базова падина, Горунов дел, Дренов дол, Јаблчћи дол, Јелов дол, Липов рт, Церова чука), тачније диференцијални члан (Д). Трочлани, као и четворочлани називи, иако нису регистровани у великом броју, погодни су да се и код њих увиде поједини творбени модели.

За нека даља истраживања остављамо могућност анализе микротопонима зоонимског порекла. На тај начин стекао би се детаљнији увид у значај флоре и фауне за човека, који је, желећи да диференцира

локалитете који га окружују, посегнуо за начин именовања код којег је флора, односно фауна незаобилазан мотив.

Цитирана литература

- BOGDANOVIĆ 1998: BOGDANOVIĆ, Nedeljko. „Opšte i posebno u fitonimiji”. *Prilozi iz fitolingvistike II* (1998): str. 32–39. [orig.] БОГДАНОВИЋ, Недељко. „Опште и посебно у фитонимији”. Прилози из фитолингвистике *II* (1998): стр. 32–39.
- BOGDANOVIĆ 2004: BOGDANOVIĆ, Nedeljko. „Sufiksalna derivacija fitonima i fitonimima motivisanih reči”. *Prilozi iz fitolingvistike IV* (2004): str. 5–11. [orig.] БОГДАНОВИЋ, Недељко. „Суфиксална деривација фитонима и фитонимима мотивисаних речи”. Прилози из фитолингвистике *IV* (2004): стр. 5–11.
- BOGDANOVIĆ 2005: BOGDANOVIĆ, Nedeljko. „Mikrotoponimija Svrljiga”. *Onomatološki prilozi XVIII* (2005): str. 39–180. [orig.] БОГДАНОВИЋ, Недељко. „Микротопонимија Сврљига”. Ономатолшки прилози *XVIII* (2005): стр. 39–180.
- BOGDANOVIĆ 2008a: BOGDANOVIĆ, Nedeljko. „Zemljopisna i njoj srodna leksika jugoistočne Srbije”. *Srpski dijalektološki zbornik LV* (2008): str. 429–518. [orig.] БОГДАНОВИЋ, Недељко. „Земљописна и њој сродна лексика југоисточне Србије”. Српски дијалектолошки зборник *LV* (2008): стр. 429–518.
- BOGDANOVIĆ 2008b: BOGDANOVIĆ, Nedeljko. „Vezane lekseme u fitonimiji”. *Južnoslovenski filolog LXIV* (2008): str. 15–19. [orig.] БОГДАНОВИЋ, Недељко. „Везане лексеме у фитонимији”. Јужнословенски филолог *LXIV* (2008): стр. 15–19.
- BOŠNJAKOVIĆ 2000: BOŠNJAKOVIĆ, Žarko. „Fitonimi u mikrotoponimiji Srema”. *Prilozi iz fitolingvistike* (2000): str. 22–29. [orig.] БОШЊАКОВИЋ, Жарко. „Фитоними у микротопонимији Срема”. Прилози из фитолингвистике *III* (2000): стр. 22–29.
- VELJKOVIĆ 1996: VELJKOVIĆ, Dragana. „Toponimi fitonimskog porekla u timočkom govoru”. *Prilozi iz fitolingvistike I* (1996): str. 77–86. [orig.] ВЕЉКОВИЋ, Драгана. „Топоними фитонимског порекла у тимочком говору”. Прилози из фитолингвистике *I* (1996): стр. 77–86.
- DINIĆ 2004: DINIĆ, Jakša. „Onomastika Zaglavka”. *Onomatološki prilozi XVII* (2004): str. 5–404. [orig.] ДИНИЋ, Јакша. „Ономастика Заглавка”. Ономатолшки прилози *XVII* (2004): стр. 5–404.
- DINIĆ 2008: DINIĆ, Jakša. *Timočki dijalekatski rečnik*. Beograd: Institut za srpski jezik SANU, 2008. [orig.] ДИНИЋ, Јакша. Тимочки дијалекатски речник. Београд: Институт за српски језик САНУ, 2008.
- ŽUGIĆ 2014: ŽUGIĆ, Radmila. *Mikrotoponimija donjeg sliva Jablanice (semantičko-tvorbeni aspekt)*. Beograd: Institut za srpski jezik SANU, 2014. [orig.] ЖУГИЋ, Радмила. Жугић. Микротопонимја доњег слива Јабланице (семантичко-творбени аспект). Београд: Институт за српски језик

- САНУ, 2014.
- ZLATANOVIĆ 1998: ZLATANOVIĆ, Momčilo. „Nazivi fitonimskog porekla u toponimiji Poljanice”. *Prilozi iz fitolingvistike II* (1998): str. 91–96. [orig.] ЗЛАТАНОВИЋ, Момчило. „Називи фитонимског порекла у топонимији Пољанице”. Прилози из фитолингвистике *II* (1998): 91–96.
- JOŠIĆ 2016: JOŠIĆ, Neđo. *Voćarska leksika i terminologija u srpskom jeziku*. Beograd: Institut za srpski jezik SANU, 2016. [orig.] ЈОШИЋ, Неђо. Воћарска лексика и терминологија у српском језику. Београд: Институт за српски језик САНУ, 2016.
- KLAJN 2003: KLAJN, Ivan. *Tvorba reči u srpskom jeziku, II deo – sufiksacija i konverzija*. Beograd, 2003. [orig.] КЛАЈН, Иван. Клајн, Творба речи у српском језику, *II* део – суфиксација и конверзија. Београд, 2003.
- MARKOVIĆ 2000: MARKOVIĆ, Jordana. „Nazivi mesta prema biljnom pokrivaču”. *Prilozi iz fitolingvistike III* (2000): str. 43–50. [orig.] МАРКОВИЋ, Јордана. „Називи места према биљном покривачу”. Прилози из фитолингвистике *III* (2000): стр. 43–50.
- PETROVIĆ SAVIĆ 2017: PETROVIĆ SAVIĆ, Mirjana. „Nazivi biljaka u toponimiji Rađevine. (tvorbena-semantički aspekt)”. *Srpski jezik XXII* (2017): str. 571–586. [orig.] ПЕТРОВИЋ САВИЋ, Мирјана. „Називи биљака у топонимији Рађевине (творбено-семантички аспект)”. Српски језик *XXII* (2017): стр. 571–586.
- RADAN 2015: RADAN, Mihaj. „Karaševski toponimi fitonimskog i zoonimskog porekla”. *Putevima srpskih idioma – zbornik u čast profesoru Radivoju Mladenoviću* (2015): str. 171–180. [orig.] РАДАН, Михај. „Карашевски топоними фитонимског и зоонимског порекла”. Путевима српских идиома – зборник у част проф. Радивоју Младеновићу (2015): стр. 171–180.
- SIMONOVIĆ 1959: SIMONOVIĆ, Dragutin. *Botanički rečnik*. Beograd: Srpska akademija nauka i umetnosti, 1959. [orig.] СИМОНОВИЋ, Драгутин. Ботанички речник. Београд: Српска академија наука и уметности, 1959.
- STEVANOVIĆ 1986: STEVANOVIĆ, Mihailo. *Savremeni srpskohrvatski jezik*. Beograd: Naučna knjiga, 1986. [orig.] СТЕВАНОВИЋ, Михаило. Савремени српскохрватски језик. Београд: Научна књига, 1986.
- ĆIRIĆ 2004: ĆIRIĆ, Ljubisav. „Toponimi fitonimskog porekla Ponišavlja i Pomoravlja – paralela”. *Prilozi iz fitolingvistike IV* (2004): str. 13–30. [orig.] ЋИРИЋ, Љубисав. „Топоними фитонимског порекла Понишавља и Поморавља – паралела”. Прилози из фитолингвистике *IV* (2004): стр. 13–30.
- ĆIRIĆ 2018: ĆIRIĆ, Ljubisav. *Rečnik govora Lužnice*. Beograd: Institut za srpski jezik SANU, 2018. [orig.] ЋИРИЋ, Љубисав. Речник говора Лужнице. Београд: Институт за српски језик САНУ, 2018.
- SICMIL-REMETIĆ 2000: SICMIL-REMETIĆ, Radmila. „Fitonimi i zoonimi u toponimiji durmitorskog sela Crne Gore”. *Južnoslovenski filolog LVI* (2000): str. 1371–1380. [orig.] ЦИЦМИЛ-РЕМЕТИЋ, Радмила. „Фитоними и зооними у топонимији дурмиторског села Црне Горе”. Јужнословенски

филолог LVI (2000): стр. 1371–1380.

Извор

DINIĆ 2015: DINIĆ, Jakša. „Mikrotoponimija Budžaka”. *Onomatološki prilozi XXIV* (2015): str. 91–193. [orig.] ДИНИЋ, Јакша. „Микротопонимија Буџака“. *Ономатолшки прилози XXIV* (2015): стр. 91–193.

Sandra Savić

NAMES OF PLANTS IN MICROTOPONYMY OF BUDZAK – A SEMANTIC-CREATIV ASPECT

The papers analyses microtoponyms of phytonymic origin that reflect the importance of the plant world in naming inhabitations or places in a certain area.

The material was extracted from *The microtoponymy of Budzak* by Jakša Dinic. This is the border area of southeastern Serbia.

The paper consists of two parts: the semantic analysis of toponyms; the creativity analysis. This analysis included one-word, two-word or mutiple-word names, and it produced a detailed insight into the creative system, in which the two-word names were dominant.

The aim of the paper was to highlight importance of phytonyms in naming places, and to give a representation of some creativity models.

Keywords: Budzak, microtoponyms, phytonyms, semantic analysis, creativity analysis